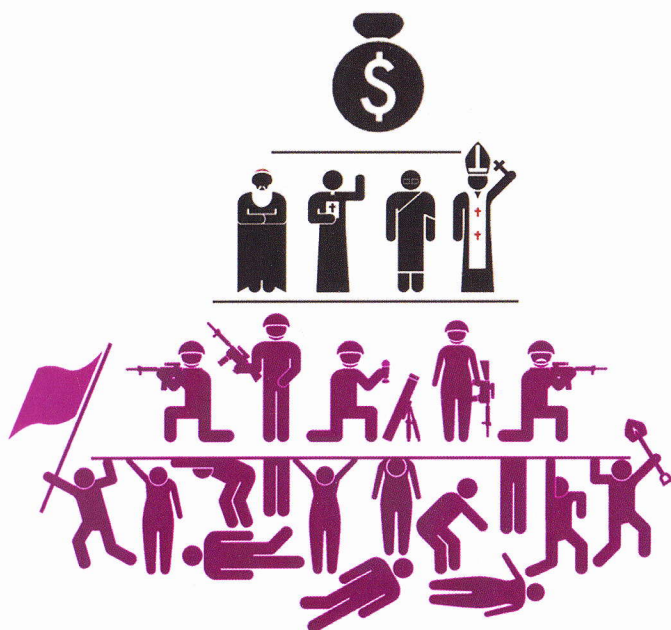


ANALIZA

CONFLICTELOR INTERNAȚIONALE



MIHAI-BOGDAN MARIAN

Analiza conflictelor internaționale

Cuprins

Mulțumiri	5
Lista figurilor	9
Prefață	13
Cuvânt-înainte	17
1. Precizări conceptuale și repere teoretice	21
1.1. Introducere	21
1.2. Conflict, criză, diferend internațional, război, conflict internațional.....	24
Conflictul	24
Criza	27
Diferendul internațional	30
Războiul.....	33
Conflictul internațional	36
1.3. Clasificarea conflictelor internaționale	45
1.4. Perspective și abordări teoretice în analiza conflictelor internaționale.....	53
a) Teoria conflictelor	54
b) Prevenirea prospectivă a conflictelor (<i>early warning research</i>).....	59
c) Studiile privind pacea (<i>peace research</i>).....	59
2. Aspecte metodologice privind analiza conflictelor internaționale.....	64
2.1. Introducere	64
2.2. Contextualizarea generală a conflictelor internaționale	67
a) Perspectiva istorică	67
b) Perspectiva sociopolitică	78
c) Perspectiva cultural-civilizațională și religioasă	90

d) Perspectiva ideologică	109
e) Perspectiva geopolitică	111
f) Perspectiva militară	117
g) Perspectiva geoeconomică	122
h) Perspectiva demografică	126
2.3. Metode și tehnici de analiză a conflictelor internaționale	133
a) Cartografierea conflictului	134
b) Triunghiul ABC	137
c) Ierarhizarea pozițiilor, intereselor și nevoilor	139
d) Arborele conflictului	140
e) Piramida conflictului	141
f) Analiza de risc/oportunitate	143
g) Analiza SWOT	144
h) Analiza PESTM	146
3. Managementul conflictelor internaționale, dezamorsarea conflictelor și gestionarea situațiilor postconflict	148
3.1. Introducere	148
3.2. Managementul conflictelor internaționale.....	150
a) Perspectiva asupra situației de conflict	150
b) Problema intervenției în conflict	150
c) Abordarea formală și abordarea informală a conflictului	152
d) Alegerea momentului intervenției.....	153
3.3. Dezamorsarea conflictelor și gestionarea situațiilor postconflict	158
a) Considerații generale	158
b) Dezamorsarea conflictelor și gestionarea situațiilor postconflict.....	161
c) Particularitățile situațiilor postconflict în Postmodernitate	164
Anexa nr. 1	169
Anexa nr. 2	194
Bibliografie orientativă	220

Lista figurilor

Fig. nr. 1: Imperiul Roman la apogeu	70
Fig. nr. 2: Imperiul Roman de Apus și Imperiul Roman de Răsărit	71
Fig. nr. 3: Imperiul Bizantin la apogeu	72
Fig. nr. 4: Imperiile coloniale ale Evului Mediu Târziu	72
Fig. nr. 5: Imperiile coloniale ale Evului Mediu Târziu	73
Fig. nr. 6: Imperiile coloniale ale lumii, anul 1900	73
Fig. nr. 7: Imperiul Britanic, anul 1914	74
Fig. nr. 8: Imperiul Britanic, anul 1920	74
Fig. nr. 9: Europa după Primul Război Mondial	75
Fig. nr. 10: Tendințe, coordonate și criterii de configurare ale matricelor sociopolitice în timp	80
Fig. nr. 11: Tipuri de societăți în funcție de raporturile care guvernează raporturile sociale	81
Fig. nr. 12: Evoluția construcției sociale în Roma Antică	84
Fig. nr. 13: Evoluția construcției sociale în Evul Mediu	85
Fig. nr. 14: Evoluția construcției sociale în Modernitate, teoriile contractualiste	86
Fig. nr. 15: Principalele ideologii și doctrine politice edificate în Modernitate	87
Fig. nr. 16: Construcția unei lumi globale, o proiecție occidentală	88

Fig. nr. 17: Piramida nevoilor	89
Fig. nr. 18: Harta culturală a lumii	93
Fig. nr. 19: Harta ciocnirii civilizațiilor	94
Fig. nr. 20: Distribuția voturilor la alegerile prezidențiale din Ucraina din anul 2004	96
Fig. nr. 21: Zona de conflict în Ucraina 2014	97
Fig. nr. 22: Distribuția voturilor la alegerile prezidențiale din România din anul 2015	98
Fig. nr. 23: Harta conflictelor cunoscute sub denumirea de Primăvara Arabă, declanșate de Revoluția Tunisiană din decembrie 2010	99
Fig. nr. 24: Conflictul din Kashmir, aflat pe linia de falie care desparte civilizațiile islamică, hindusă și sinică.....	100
Fig. nr. 25: Conflictele din Caucaz, care marchează linia de falie dintre civilizația creștin-ortodoxă și cea islamică	101
Fig. nr. 26: Analiză comparată – dimensiunile culturii: țări balcanice, țări latine, țări germanice, țări scandinave, țări anglo-saxone	105
Fig. nr. 27: Analiză comparată – dimensiunile culturii: țări balcanice, țări latine, țări germanice, țări scandinave, țări anglo-saxone	106
Fig. nr. 28: Analiză comparată – dimensiunile culturii: țări balcanice, țări latine, țări germanice, țări scandinave, țări anglo-saxone	107
Fig. nr. 29: Impactul ideologiilor în Europa	110
Fig. nr. 30: Realitatea Războiului Rece	111
Fig. nr. 31: Teoria geopolitică a „heartlandului” sau a „pivotului istoriei”	115
Fig. nr. 32: Harta lumii din perspectiva aplicării conceptelor geopolitice de „heartland” și „rimland”	116
Fig. nr. 33: Prezența militară americană în lume.....	116

Fig. nr. 34: Extinderea NATO	117
Fig. nr. 35: Traiectul gazoductelor dinspre Federația Rusă spre Europa Occidentală și proiecte alternative	120
Fig. nr. 36: Rute de migrație 2015 dinspre zonele de conflict din spațiul arab, către continentul european	121
Fig. nr. 37: Impactul scăderii prețului petrolului asupra diferitelor economii naționale	123
Fig. nr. 38: Producătorii de gaz la nivel mondial	124
Fig. nr. 39: Criza Apei.....	125
Fig. nr. 40: Resursele de apă la nivel planetar	125
Fig. nr. 41: Factorii tranziției demografice.....	128
Fig. nr. 42: Populația planetei în funcție de vârstă ..	128
Fig. nr. 43: Geoeconomia fluxurilor migratorii.....	129
Fig. nr. 44: Adeziunea religioasă în lume	132
Fig. nr. 45: Conflictele în desfășurare din întreaga lume în ianuarie 2014	133
Fig. nr. 46: Triunghiul conflictului.....	138
Fig. nr. 47: Spirala conflictului	138
Fig. nr. 49: Arborele conflictului	141
Fig. nr. 50: „Peace-Building Pyramid”	142
Fig. nr. 51: Matrice de analiză complexă.....	143
Fig. nr. 52: Scala managementului conflictului	153
Fig. nr. 53: Modelul conflictului conform lui Galtung.....	154

1. Precizări conceptuale și repere teoretice

1.1. Introducere

Analiza conflictelor internaționale se definește ca o materie aflată la confluența mai multor științe și discipline, socio-umane și militare, dintre care se disting cu prioritate *relațiile internaționale, științele militare, dreptul internațional, dreptul diplomatic și consular, sociologia, politologia, irenologia¹, polemologia² și istoria*. Prin urmare, fiecare dintre aceste științe și discipline își aduce propria contribuție la stabilirea conținutului materiei analizei conflictelor internaționale, din perspectiva ariei sale de interes. Și cum fiecare dintre ele are un domeniu specific de preocupare, în funcție de care este orientată perspectiva de abordare în analiza conflictelor internaționale, tot așa și contribuțiile lor la alcătuirea conținutului acestei materii, pe lângă aspectele de convergență și suprapunere reciprocă, totodată, se caracterizează și prin elemente care le disting și deosebesc unele de altele. Astfel, de cele mai multe ori, literatura

¹ Irenologia este un „domeniu al politologiei care se ocupă cu studierea măsurilor pentru menținerea păcii sau pentru restabilirea ei”. (Conform Dex 1998, irenologie).

² Polemologia reprezintă o „ramură a științelor politice care studiază războaiele ca fenomen sociologic”. (Conform Dex 1998, polemologie).

de specialitate în materia analizei conflictelor internaționale evidențiază o amprentă distinctivă în abordarea problematicii, în funcție de formația cercetătorilor care se apleacă asupra acesteia. În acest sens, nu de puține ori, terminologia utilizată în această materie de către cercetători provenind din arii diferite de studiu este susceptibilă a comporta nuanțări și utilizări de context care pot da naștere unor confuzii și perspective aparent distorsionate și contradictorii asupra domeniului, deși, în fapt, fiecare dintre ele nu face decât să servească la canalizarea atenției și adaptarea cadrului conceptual în funcție de aria specifică de interes a cercetătorului, care prin aceasta își aduce o contribuție neprețuită la ansamblul materiei. Mai mult decât atât, în majoritatea cazurilor, aparentele deosebiri și contradicții în asumarea și utilizarea conceptelor se dovedesc a fi, la o privire mai atentă, doar anumite subtilități ce țin de clasificarea și, respectiv, fazele de evoluție ale conflictelor internaționale. Prin urmare, încă de la început trebuie să subliniem faptul că, în materie de analiza conflictelor internaționale, vom avea de-a face cu un cadru conceptual extrem de flexibil, care oferă posibilitatea de a fi adaptat și modelat în funcție de obiectivele concrete ale cercetătorului vis-a-vis de un caz dat supus analizei, spre a-l face cât mai ușor de descifrat și de înțeles sub toate aspectele și implicațiile sale. Așadar, marea provocare pentru orice analist rezidă, în primul rând, în alegerea și modelarea celor mai adecvate instrumente de lucru prin raportare la obiectul de analizat.

În considerarea celor ce preced, cu titlu de exemplu, ne limităm la a preciza aici că literatura de specialitate în materie de analiza conflictelor internaționale a relevat, deseori, o asimilare a noțiunii de *conflict* în cea de *acțiuni violente* sau de *război*, în timp ce în alte

cazuri face dovada unei distincții clare între acestea. Tot așa, *diferendul* și *criza* pot fi asimilate în unele situații ale *conflictului*, iar în altele pot marca etape și acțiuni distincte în economia de ansamblu a desfășurării evenimentelor supuse analizei. Toate aceste suprapuneri și, respectiv, diferențieri pe care le ridică terminologia utilizată în materia analizei conflictelor internaționale, susceptibile a naște unele confuzii, nu trebuie să descureze, întrucât printr-o contextualizare sumară, care să poată releva atât profilul perspectivei de abordare, cât și aria tematică de interes care prevalează în economia studiului de referință, poate lămuri cu destulă ușurință atât rațiunile care s-au aflat la baza anumitor suprapuneri terminologice în raport cu alte studii, cât și cele pe care se sprijină unele diferențieri față de acestea în utilizarea conceptelor.

Ținând cont de aceste precizări, pentru a limita pe cât posibil terenul pe care se poate manifesta o oarecare ambiguitate terminologică de natură a afecta negativ prezentul studiu și, totodată, pentru a oferi o deschidere în perspectiva de abordare, fără însă a rătăci prea mult pe terenul arid al precizărilor conceptuale, ne propunem ca în continuare să trecem în revistă un set minimal de repere terminologice la care ne vom raporta pe parcurs, urmând ca alte clarificări suplimentare de acest gen să fie făcute la locul și timpul potrivit în cadrul studiului.

Concluzionăm la finalul acestei scurte introduceri prin a menționa că ***analiza conflictelor internaționale***, indiferent de particularitățile imprimate de diferitele perspective disciplinare la confluența cărora se situează, are ca obiect de studiu conflictele internaționale, cu scopul descifrării și înțelegerii acestora sub toate aspectele lor, pentru a oferi suportul de fundamentare în luarea celor

mai bune decizii privind prevenirea și gestionarea situațiilor de conflict internațional.

1.2. Conflict, criză, diferend internațional, război, conflict internațional

Conflictul

În sens larg, conflictele reprezintă „manifestări ale unor antagonisme deschise între două entități (individuale sau colective) cu interese incompatibile pe moment, în privința deținerii sau gestiunii unor bunuri – materiale sau simbolice. Ele pot determina înfruntarea dintre state (războaie), sau, în interiorul unei societăți, între grupări religioase, naționale sau etnice, clase sociale sau orice alte instituții sociale (biserici, partide, întreprinderi, organizații și asociații diverse). În cadrul aceleiași colectivități (familie, sindicat), pot duce la confruntarea unor categorii de indivizi cu statute și roluri diferite. (...)” (Boudon, R. și colab., 2009: p. 50).³

Tot astfel, conform DEX 1998, conflictul este definit ca fiind „neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord; antagonism; ceartă, diferend, discuție (violentă)” sau, după caz, atunci când vorbim de „conflict de frontieră – ciocnire între unități militare însărcinate cu paza frontierei între două state” ori „război”, precum și „contradicție între ideile, interesele sau sentimentele diferitelor personaje, care determină desfășurarea acțiunii într-o operă epică sau dramatică”. (DEX 1998, conflict).

Enciclopedia Universală Britannica abordează conflictul din perspectivă psihologică, definindu-l a fi „luptă rezultată din nevoi, tendințe, dorințe sau cerințe opuse.

³ Pentru o imagine de ansamblu asupra Teoriilor conflictului a se vedea Borlandi, M. și colab. (2009) *Dicționar al gândirii sociologice*. Iași, Editura Polirom, pp. 153-155.

Conflictul interpersonal reprezintă o altfel de luptă între două sau mai multe persoane, pe când conflictul intern este la nivelul mentalului. (...)” (Enciclopedia Universală Britannica, 2010: vol. 4 – conflict).

Pentru Talcott Parsons „*conflictele apar ca efect al repartizării rolurilor și al decepțiilor care o însoțesc*”. (Parsons apud Simileanu, V., 2011: p. 199). În același sens, privind distribuția rolurilor între actori, Ralf Dahrendorf menționează că „*distribuția diferențiată a autorității reprezintă invariantul factorul determinant al unor conflicte sociale sistematice. Pretutindeni unde există roluri de dominare / supunere sunt de așteptat conflicte de grup*”. (Dahrendorf apud Simileanu, V., 2011: p. 199).

Tabel nr. 1: Alte definiții privind conflictele (definiții preluate în traducere aproximativă din Bajja, L.N., Genneby, N., Markosyan, N., Ohana, Y. 2012: p. 55).

Alte definiții ale conflictelor	
„ <i>Conflictul este o luptă între opozanți care dispută valori și pretenții cu privire la putere, statut și resurse limitate.</i> ”	Coser, A.L. (1956) <i>The functions of social conflict</i> . New York, Free Press.
„ <i>Conflictele sunt situații de negociere în care abilitatea unuia dintre participanți de a-și atinge obiectivele depinde de alegerile sau deciziile celuilalt participant.</i> ”	Schelling, C.T. (1960) <i>The strategy of conflict</i> . Cambridge, Harvard University Press.

„Conflictul este un proces dinamic în cadrul căruia structura, atitudinea și comportamentele sunt în permanentă mișcare și se influențează reciproc.”	Galtung, J. (1969) apud Ramsbotham, O., Woodhouse, T. și Miall, H. (2005) <i>Contemporary conflict resolution: The prevention, management and transformation of deadly conflicts</i>. Oxford, Polity.
„Conflictele au loc oricând interferează activități incompatibile unele cu altele. O parte interferează, se interpune, împiedică sau limitează în orice fel finalitatea acțiunilor unei alte părți.”	Deutsch, M. (1973) <i>The resolution of conflict</i>. New Haven, Yale University Press.
„Conflictele, înțelese ca activități incompatibile, au loc atât în contexte de cooperare, cât și în competiții. Părțile implicate în conflict pot avea obiective comune sau concurente.”	Tjosvold, D. și Van de Vliert, E. (1994) „Applying cooperation and competitive conflict theory to mediation”, <i>Mediation Quarterly</i>, vol. 11, Nr. 4, 1994, pp. 303-311.

Concluzionând față de cele de mai sus, putem spune despre conflicte că se definesc, fie ca o formă de opoziție între două sau mai multe părți, fie ca un dezacord între acestea, fie ca o modalitate de rezolvare a contradicțiilor, fie chiar ca un proces natural, specific interacțiunilor umane (Bajja, L.N. și colab. 2012: p. 54).

Prin urmare, excluzând varianta conflictului intra-personal, **putem defini conflictul drept ciocnirea unor interese antagoniste, ireconciliabile, aparținând unor actori individuali sau colectivi. De asemenea, ciocnirea respectivelor interese poate**

varia în formele sale de manifestare, în funcție de intensitate și numărul participanților, de la forma unei simple neînțelegeri sau a unui dezacord, până la luptă deschisă și război.

Criza

De multe ori criza sau situația de criză ajung să se confunde cu starea de conflict sau cu conflictul propriu-zis. Cu toate acestea, deși s-ar putea spune că orice conflict, prin faptul că poartă cu sine un nivel ridicat de tensiune și necesită o accelerare a proceselor decizionale la nivelul actorilor implicați, reprezintă o situație de criză, reciproca nu este întotdeauna valabilă. Astfel, de cele mai multe ori, criza înseamnă altceva decât conflictul.

În sensul celor de mai sus, DEX 1998 definește criza ca fiind, printre altele, o „manifestare a unor dificultăți (economice, politice, sociale etc.); perioadă de tensiune, de tulburare, de încercări (adesea decisive) care se manifestă în societate”. (DEX 1998, criză).

Totodată, „orice criză este însoțită de o conștiință de criză și provoacă o surpriză: neplăcută pentru mulți, dar plăcută pentru alții. De fapt, în timpul fazei incipiente a crizei, predomină îndoiala, proasta-dispoziție, dezorientarea spiritelor. Această perioadă de nehotărâre este totuși percepută ca un moment în care este necesar să fie luate hotărâri curative, măsuri de urgență. (...) Simultan se ivesc din toate părțile proiecte adesea utopice, de regenerare și reconstrucție a societății, însoțite de o revenire la certitudinile fundamentale și la valorile sigure. Această perioadă de ezitare va apărea retrospectiv ca fiind hotărâtoare prin faptul că a permis o redistribuire a obligațiilor între indivizi și grupurile avute în vedere, care va rezulta din conflicte, eventual revoluții și războaie, ce vor contribui la rezolvarea crizei și la dezvoltarea

sensului ascuns al acesteia". (Boudon, R. și colab., 2009: p. 58).

Raymond Aron, având ca punct de reper perioada Războiului Rece, spunea despre criză că „*este acea formă de violență reținută, de înfruntare neconcretizată, destinată a cântări greu în balanța decizională a celuilalt, pentru a-l constrânge să renunțe la interesele sale legitime și de a obține de la el concesii care nu corespund mizei, pentru a evita riscul războiului total*". (Raymond Aron apud Simileanu, V., 2011, p. 198).

Romer J.C. se referă la criză ca fiind „*un moment de ruptură în interiorul unui sistem bine organizat. Ea implică obligația factorilor decizionali de a-și defini o poziție fie în favoarea conservării, fie pentru transformarea sistemului dat, în perspectiva întoarcerii sale la un echilibru*". (Romer J.C. apud Simileanu, V., 2011: p. 198).

Potrivit lui Hidalgo D.C. și Ghica A.L., prin criză se înțelege cel mai adesea un „*moment decisiv într-o interacțiune, evoluție, proces sau eveniment, moment perceput, de regulă, ca negativ. În economie, științe politice și relații internaționale este frecvent utilizat pentru a descrie și a analiza anumite perioade, în general de scurtă durată, ce au marcat o transformare semnificativă de status-quo. Criza economică din perioada interbelică este exemplul clasic pentru a ilustra acest sens*". Studiile privind pacea și conflictul tratează criza „*drept una dintre etapele în dezvoltarea conflictelor, și anume momentul în care începe escaladarea acestora*". (Hidalgo, D.C. și Ghica A.L. în vol. colectiv coordonat de Ghica, A.L. și Zulean, M., 2007: pp. 205-212).

La nivelul NATO, criza a fost definită „*drept o situație manifestată la nivel național sau internațional, ce este caracterizată de existența unei amenințări la adresa valorilor, intereselor sau scopurilor principale ale*

părților implicate". (NATO apud Simileanu, V., 2011: p. 201).

În plan național, preocupările metodologice de elaborare legislativă a unei definiții a crizei s-au concretizat la nivelul anului 2005 în *Proiectul de Lege privind Sistemul Național al României de Management Integrat al Crizelor*, în cuprinsul căruia, la art. 2, criza era definită ca fiind „*situația generată de evenimentul excepțional produs la nivel național sau internațional, prin care sunt amenințate sau perturbate valorile fundamentale, echilibrul și stabilitatea politică, economică și socială a țării, drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor, valorile materiale și culturale, mediul înconjurător, interesele și obiectivele statului, precum și îndeplinirea obligațiilor sale internaționale, pentru a cărei înlăturare este necesară adoptarea și punerea în aplicare, unitar și oportun, a unor măsuri specifice pentru revenirea la starea de normalitate*". (apud Pința, F. 2005).

Așadar, elementele definitorii ale crizei sunt *incertitudinea*, datorată apariției unei situații de excepție care modifică sau distorsionează reperele esențiale ale contextului de referință, *tensiunea* asociată nevoii actorilor de a se poziționa cât mai favorabil în noul context, marcat de incertitudine și aparentă sau reală contradictorialitate a intereselor celor afectați, *durata relativ scurtă* de manifestare, *imperativul luării de decizii vitale în intervale scurte de timp* și producerea unei *modificări semnificative* a contextului de referință post-criză în raport cu contextul anterior. Totodată, prin raportare la starea de conflict, criza se prezintă ca un moment de apogeu în escaladarea tensiunilor, care marchează trecerea de la faza disputelor verbale și negocierilor, fie către faza utilizării de mijloace violente, fie în cea de dezamorsare

a tensiunilor și revenirii pe poziții de reconciliere a actorilor implicați.

Pe cale de consecință, *putem defini criza ca fiind o situație de excepție, de scurtă durată, care modifică reperele de bază ale contextului de referință, însoțită de incertitudine și tensiune, și care contrapune interese divergente, necesitând luarea de decizii importante pe intervale scurte de timp, pentru o poziționare adecvată în noul context. În funcție de deciziile luate, criza poate escalada către utilizarea de mijloace violente sau, după caz, se poate stinge prin dezamorsarea tensiunilor. Indiferent de situație, contextul post-criză va fi net diferit de cel anterior crizei. Crizele pot fi sociale, economice, politice, militare etc.*

Diferendul internațional

Conform DEX 1998, diferendul constă în „deosebire de păreri între două sau mai multe persoane, state etc.; neînțelegere, dezacord”. (DEX 1998, diferend).

Din perspectivă juridică, diferendul poate reprezenta o neînțelegere sau un conflict de interese între două sau mai multe persoane, susceptibile a fi soluționate prin intervenția și exercițiul autorității unui organ de jurisdicție. În ceea ce privește diferendul internațional, acesta se poate naște între state sau între state și organizații internaționale, precum și între organizații cu profil internațional sau aflate sub pavilionul unor state diferite. În acest sens, Curtea Permanentă de Justiție Internațională a definit diferendul internațional ca fiind „un dezacord asupra unei chestiuni de drept sau de fapt, o contradicție, o opoziție de teze juridice sau de interese”. (conform Hotărârii Curții Permanente de Justiție Internațională, cazul Mavrommatis apud. Stanciu, A.

(2013) *Reglementarea pașnică a conflictelor internaționale*, disponibil online la <http://www.arduph.ro/domenii/conducerea-ostilitatilor/reglementarea-pasnica-a-diferendelor-internationale/>, accesat la 31.08.2016).

După cum lesne se poate observa, definiția diferendului se aseamănă în conținut destul de mult cu cea a noțiunii de conflict, precum și cu a celei de criză. Cu toate acestea, diferendul comportă câteva nuanțe care îl pot deosebi atât de conflict, cât și de criză.

Astfel, deși, la fel ca și conflictul, diferendul implică existența unui dezacord sau a unei neînțelegeri între două sau mai multe părți, el nu presupune în mod necesar și o manifestare violentă a respectivelor dezacorduri sau neînțelegeri, cum se întâmplă în majoritatea situațiilor de conflict. Prin urmare, diferendul reprezintă mai degrabă o etapă premergătoare generării unei stări de conflict, deoarece în faza diferendului dezacordurile sau neînțelegerile încă pot fi soluționate pe cale pașnică, prin dialog și negociere sau prin mediere ori implicarea unei autorități jurisdicționale sub a cărei autoritate intră în mod obișnuit soluționarea respectivului diferend.

Tot astfel, diferendul se deosebește și de criză, deoarece criza însăși poate apărea ca o consecință a imposibilității de soluționare a diferendului prin negociere sau prin intervenția unui organ jurisdicțional, marcând astfel o cumpănă ce poate genera declanșarea unei stări de conflict. În același timp, însă, atunci când nu reprezintă o etapă finală de escaladare către conflict, criza poate fi și o sursă generatoare de diferend, deschizând un ciclu de negociere care poate duce la dezamorsarea diferendului și a crizei sau, după caz, care poate ajunge într-un impas de soluționare ce determină o nouă criză, care de această dată marchează instaurarea stării de conflict.